

18.11.2025

Językoznawstwo

Kliszczacy: Przemiany językowo-kulturowe polskiej wsi

Autor/Redaktor: Monika Brytan-Ciepielak, Maciej Rak

Wydawnictwo: Księgarnia Akademicka

ISBN: 978-83-8368-280-8

„W książce (...) wychodzimy od regionu kliszczackiego (czyli trójkąta rozciągającego się pomiędzy Myślenicami, Rabką-Zdrojem i Suchą Beskidzką), by dokładniej przyjrzeć się gwarowej terminologii rolniczej, kulinarnej i zabawkarskiej, onomastyce, zmianie wizerunku kobiety, ewolucji tradycyjnego składu instrumentalnego kapeli ludowej, ewolucji gwar i wędrownce wątków oraz motywów folklorystycznych. Sięgnęliśmy przy tym po materiał językowy nie tylko kliszczacki, ale też spiski, podhalański, orawski, żywiecki i podlaski. Zakładamy, że z tej książki skorzystają wszyscy, których interesują Kliszczacy oraz szerzej – polska wieś w czasach dynamicznych przemian kulturowo-cywilizacyjnych” – ze wstępu prof. dr. hab. Macieja Raka.

„Na temat sytuacji polskiej wsi w XX i XXI w. opublikowano już bardzo wiele prac – tak dużo, że trudno je nawet zestawić. Ich autorami byli językoznawcy (zwłaszcza dialektolodzy), etnolodzy i etnografowie, socjologowie, demografowie, religioznawcy, architekci, a także publicyści. Wszystkich interesowała dynamika zmian, która odcisnęła piętno na gwarze, obrzędach i zwyczajach, strukturze demograficznej, strukturze i modelu rodziny, religijności, architekturze – w praktyce na wszystkim.

Do jaskrawych przykładów, które widać już na pierwszy rzut oka, należy upodobnianie się wsi do miejskich przedmieść – dziś bardzo trudno znaleźć chałupę krytą strzechą, a zdecydowana większość mieszkańców wsi nie utrzymuje się z uprawy ziemi (to domena dużych, kilkudziesięciohektarowych gospodarstw), czyli w praktyce pracuje w zawodach pozarolniczych, dojeżdża do większych ośrodków miejskich, zarabkuje za granicą albo utrzymuje się z rent i emerytur. Niemal wszyscy mogą mieć równy dostęp do bieżącej wody, kanalizacji, telefonii, Internetu i środków masowego przekazu. To wszystko wpływa też na gwary, opisywany przez socjologów wsi system aksjonormatywny, specyficzny typ religijności ludowej (w której wielkim poszanowaniem cieszył się ksiądz), agrocentryzm, zwyczaje, obyczajowość i folklor słowny (który w praktyce staje się domeną zespołów ludowych).

W książce „Kliszczacy. Przemiany językowo-kulturowe polskiej wsi” wychodzimy od regionu kliszczackiego (czyli trójkąta rozciągającego się pomiędzy Myślenicami, Rabką-Zdrojem i Suchą Beskidzką), by dokładniej przyjrzeć się gwarowej terminologii rolniczej, kulinarnej i zabawkarskiej, onomastyce, zmianie wizerunku kobiety, ewolucji tradycyjnego składu instrumentalnego kapeli ludowej, ewolucji gwar i wędrownce wątków oraz motywów folklorystycznych. Sięgnęliśmy przy tym po materiał językowy nie tylko kliszczacki, ale też spiski, podhalański, orawski, żywiecki i podlaski. Zakładamy, że z tej książki skorzystają wszyscy, których interesują Kliszczacy oraz szerzej – polska wieś w czasach dynamicznych przemian kulturowo-cywilizacyjnych” – ze wstępu prof. dr. hab. Macieja Raka.

Spis treści

- Terminologia rolnicza w gwarach Małopolski Południowej w ujęciu dialektologicznym i etnograficznym. Nazwy części pługa i koleśnicy 9

Józef Kąś

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.01>

- Zmiany językowo-kulturowe na polskiej wsi. Obserwacje ze studenckich obozów dialektologicznych zorganizowanych na Podtatrzu 53

Maciej Rak

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.02>

- Co jedzono na kliszczackiej i małopolskiej wsi (na podstawie Porównawczego słownika trzech wsi małopolskich Mariana Kucały) 63

Barbara Batko-Tokarz

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.03>

- Profesora Mariana Kucały Metoda rekonstrukcji gwar i jej zastosowanie w badaniu gwar i nazw własnych na Podlasiu 79

Zygmunt Gałęcki

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.04>

- Spiskie emancypantki. Wizerunek kobiety „kontrowersyjnej” w gwarze i kulturze polskiego Spiszu dawniej i dziś 97

Małgorzata Broda

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.05>

- Nazewnictwo związane z rękodzielniczym zabawkarstwem żywiecko-suskim 119

Patrycja Klimasara

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.06>

- W poszukiwaniu tradycyjnego składu instrumentalnego kapeli kliszczackiej – współczesne (re)konstrukcje 131

Gabriela Gacek

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.07>

- Dusze na pokucie. O ludowym pochodzeniu martwicy z To lubię i jej pokrewieństwie z Marą Pcimską 149

Paulina Karpeta, Olga Radziszewska

DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383682815.08>

- Indeks osób 165
- Indeks nazw geograficznych 167

Rok publikacji: 2025

Strony: 174

Linki:

- <https://books.akademicka.pl/publishing/catalog/view/750/2409/2983>

Słowa kluczowe: etnografia, dialektologia, Orawa, Spisz, gwary Małopolski, polska wieś, Marian Kucała, Podhale